

комунікабельність, відповідальність, організованість, креативність. Йому мають бути притаманні лідерські та ораторські навички, пунктуальність, прагнення до постійного інтелектуального розвитку тощо.

Список використаних джерел:

1. Білоусова Н.А. Професійна підготовка медичних маркетологів: європейський контекст. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2016. № 11. С. 115-119.
2. Снижение комплексности: разработка стратегии работы с поставщиками. *Pfiffikus. Корпоративный журнал для сотрудников компании WÖRWAG Pharma*. 2017. Сентябрь.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ВТІЛЕННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

канд. філол. наук, доцент Чередник Тетяна Павливна
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
Україна

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, що бурхливо відбуваються сьогодні, маркують не тільки реальну дійсність та навколишнє середовище, а й серйозно позначаються на позиції людини у світі. Можливість вільного перетину географічних кордонів, зміни форм та характеру комунікації непередбачувані соціальні виклики, – все це потребує від сучасної людини миттєвого осмислення та швидкої поведінкової реакції. В Україні останнім часом все частіше говорять про відповідальність за долю молодого покоління [3]. Так у Законі України «Про освіту» (стаття 12) підкреслено, що «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [1].

Українська школа має підготувати молодь до життя в умовах дискретного світу, і тому завдання компетентнісного навчання спрямовано на набуття різноманітного досвіду, на формування та розвиток готовності до творчої самореалізації в умовах підвищених ризиків. Умовність існуючих кордонів змушує сучасну людину до переосмислення власної позиції у світі. Навчання мов, осмислення набутків рідної та інших культур (а література є часткою культури), формування готовності до комунікації з представниками різних етносів є вимогою часу і завданням для школи і багато в чому для вчителів зарубіжної літератури.

Незважаючи на карколомні суспільні зміни, якими позначилося ХХІ ст., сучасний школяр залишається читачем, а книга (часто-густо електронна) не

втрачає ознак джерела різноманітної інформації та є засобом самопізнання, інтелектуального та естетичного розвитку і саморозвитку особистості. Текст художнього твору виступає квінтесенцією духовного доробку нації, тому так важливо зробити комунікацію з літературою привабливою для дитини. Сьогодні система шкільної літературної освіти, в основному, забезпечує безперервність процесу розвитку юного читача, однак деякі важливі принципи організації навчання (наприклад, репрезентації), на нашу думку, не є достатньо активізованими, що понижує якість отриманого результату.

Так у Пояснювальній записці до навчальної програми з зарубіжної літератури (2017) наголошується, що «структура літературної освіти реалізує *принцип перспективності* в навчанні, дає можливість учням повертатися до того чи того письменника або етапу літератури в різні періоди, виховує у школярів повагу до книжки, потребу йти поруч з улюбленими творами й митцями протягом подальшого життя» [2 с.11]. Наголос зроблено на реалізації принципу перспективності, за допомогою якого здійснюється читацька пропедевтика, натомість йдеться саме про повернення до твору (етапу, явища), а це є однією з форм репрезентації. Кожне нове звернення до вже вивченого має супроводжуватися поверненням учнів до набутих попереднього етапу навчання з метою переосмислення вже відомого та збагачення читацького досвіду. Реалізація *принципу репрезентації* дозволяє учням оновити уявлення про вже відоме, усвідомити характер взаємозв'язків різних контекстів, відкрити нові смисли, зрештою зрев'юзувати власну читацьку кваліфікацію.

«Перечитування» творів іонаціональних літератур дозволяє відчути специфіку національного колориту, історичної епохи, заглибитися у творчу лабораторію письменника, розвинути рефлексійні навички як одного з аспектів читацької діяльності тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. За результатами проведеного аналізу навчальних програм, підручників 5-7 кл. (під ред. О.М.Ніколенко, Є.В.Волощук, Н.Р.Міляновської, Ю.В.Ковбасенка), низки навчально-методичних рекомендації, можемо стверджувати, що питання реалізації принципу репрезентації не є очевидним ні для укладачів навчальних програм, ні для авторів підручників, ні для більшості вчителів. Разом з тим розуміння того, що твори іонаціональних літератур мають вивчатися у ретроспекції, з урахуванням багатьох чинників, хоча б у формі спецкурсу для старших класів, поступово укорінюється [4]. Маємо звернути увагу на те, що ретроспекція і репрезентація мають перспективи, забезпечуючи різний результат.

Мета статті полягає в тому, щоб на прикладі аналізу художньо-естетичного потенціалу творів японської літератури, поданих у навчальній програмі, довести, що дотримання принципу репрезентації підвищує ефективність системного підходу, поглиблює літературну обізнаність учнів, якісно впливає на розвиток їх читацької компетенції.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом дипломатичні та культурні зв'язки між Україною і Японією істотно поживалися, підвищився інтерес до Японії. Незважаючи на те, що уявлення сучасних українських

школярів про японську культуру є досить обмеженими, Японія і все, що з нею пов'язано, є для них цікавою. Можливо, тому в оновленій програмі з зарубіжної літератури 5-9 кл. (2017) японська література представлена ширше та різноманітніше, ніж у попередні роки. Так у п'ятому класі знайомство з Японією відбувається під час вивчення творів фольклору (прислів'я та казки). В такий спосіб учні впізнають людину східного світу, як таку, що дотримується загальнолюдських моральних законів та правил.

У шостому класі учні знайомляться з хайку, відкриваючи для себе японців, як націю, що живе в гармонії з природою і не шукає красу, а споглядає її навколо себе, перебуваючи у спокої та внутрішній гармонії.

У сьомому класі у процесі вивчення новели Рюноске Акутагави «Павутинка» розмірковують над проблемою «людина та наслідки її вчинків». А в старшій школі (11 клас) під час аналізу повісті Ясунарі Кавабати «Тисяча журавлів» значна увага буде приділена проблемі взаємозв'язків людини і традиції. Поєднання в єдиний ланцюжок творів різних родових груп (епос і лірика) різних історичних періодів (дописемна доба, ХVII ст., ХІХ-ХХ ст.), різновекторної проблематики створює всі умови для ефективної реалізації принципу репрезентації.

Маємо визнати, що японська література не є простою для сприймання і аналізу через істотно різні з Європою соціальні уклади та культурні традиції, тому абсолютно слушно, що знайомство з Японією і японською культурою починається з вивчення японських прислів'їв (підручник О.М.Ніколенко), а продовжується казками «Ісумбосі або Хлопчик-Мізинчик» чи «Момотаро або Хлопчик-Персик».

Під час ознайомлення з японськими прислів'ями учні мають потребу у додатковій інформації, оскільки в тексті знаходимо деякі поняття, порівняння чи протиставлення, що описують світ екзотичний для української дитини, а це потребує пояснень через словникову роботу. Під час знайомства з казками назва і форма побутових речей, топоніміка, вірування японців та специфічність мови викликають в учнів зацікавленість. Однак символізм японської казки навряд чи буде зрозумілий п'ятикласникам. Не станеться цього, скоріш за все, і в шостому класі при вивченні хайку. Проте у сьомому класі, у процесі опанування філософської новели Рюноске Акутагави «Павутинка», має сенс згадати про фольклорні твори, про мудрість, закладену в них народом, та символізм їх образної системи.

Під час роботи з новим текстом, спираючись на набутий в аналітичних вправах досвід, учні оновлюють існуючі смисли, здійснюють модифікацію попередніх уявлень про прочитане. Звернемо увагу на те, що принцип репрезентації не має лінійного вектору. Працюючи над новим твором, учитель створює умови для переосмислення раніше засвоєного. Але система зчеплення смислів реалізується у відповідному текстовому матеріалі тільки через можливість актуалізації певних філософських та культурологічних зв'язків.

У шостому класі, за програмою, відбувається знайомство учнів з новою поетичною формою – хайку. Для опанування наповнення специфічного трирядкового вірша, що не має рими, шестикласникам потрібно осмислити

характер комунікації японця з усім світом (живим і неживим). Треба згадати, що в японських школах є предмет «милування природою», у межах якого учні ходять на екскурсії, вирощують рослини, виконують творчі завдання. Кажуть, що у японців слово «дощ» має 120 синонімів. Запропонуємо школярам подумати над тим, скільки синонімів до природних явищ можуть підібрати вони. Повертаючись до читацького досвіду, набутому в п'ятому класі, згадаємо, як представлена природа в японській казці. Світ природи не протиставлений героям. Людина і природа співіснують у гармонії і мирі, а все, що цьому мирному буттю заважає, зникає (як оні чи чудовиська у прочитаних раніше казках). У хайку реалізуються два плани, що взаємопов'язані між собою: це поетичний матеріал – предмети та явища природи – і ліричний герой, який вмiє знайти красу в буденному і дрібному. Обживання малого простору, змалюваного автором, призводить читача до усвідомлення таємниці, прихованої в щоденності. На цьому етапі навчання слід звернутися до японських прислів'їв, оскільки саме в них у малій формі відтворена гармонія форми і змісту.

Контакт з природою є основою усіх хайку. На уроках з аналізу текстів малої форми треба навчити учнів бачити в малому велике, оскільки конкретний, графічно скупий малюнок тривіршу просякнутий символікою узагальнень. Шестикласники мають навчитися бачити картину, створену поетом, збирати з осколків буття цілісне полотно настроїв і почуттів. Кожен образ в хайку просякнутий прихованими смислами. Завданням вчителя є допомогти учням їх усвідомити та онаочити в слові. Шестикласниками ще важко визначати позицію ліричного героя, однак рухатися в цьому напрямку важливо. Прийом усного словесного малювання, виразне читання (про особливі правила підготовки до нього Басьо неодноразово говорив своїм учням), емпатія і рефлексія та візуалізація їх результатів у вигляді картин-аплікацій ефективним інструментарієм вчителя на цьому етапі роботи з поетичним текстом незвичної форми. Логічними, на нашу думку, будуть наступні запитання до учнів:

- Що навколо вас відповідає вашому уявленню про красу?
- Чи можна говорити про красу того, що зображено в хайку?
- Які емоції пов'язані з поняттям краси, втіленим у хайку?
- Як те, що зображено в хайку, розкриває сутність краси, за Басьо?

Для розуміння хайку учні мають усвідомити особливу роль символіки та колористики у творі/творах. Завдання, що спрямовані на активізацію асоціативного мислення, допомагають зрозуміти багатозначність образів-символів у хайку та природу колористичного мінімалізму. Однак, нам здається, що хайку для шестикласників є віршами на виріст. Справжнє осмислення і переосмислення філософського наповнення віршів цього жанру для школярів ще попереду. До хайку є сенс повернутися у старшій школі у процесі аналізу повісті Ясунарі Кавабати «Тисяча журавлів» [5, с.29-33].

У сьомому класі знайомство з японською літературою продовжується аналізом новели (притчі) Рюноске Акутагави «Павутинка». Твір є неординарним із позиції літературознавчих новацій: тричасна композиція, змішана за стилістикою система образів-символів (Будда, рай, топонімічно

промарковане пекло, павучок, срібна павутинка, лотос тощо) та незвично організований часопростір. На нашу думку, робота над «Павутинкою» допоможе вчителю через проблематику, структуру, символіку, колористику тощо з'єднати всі попередньо вивчені твори і в такий спосіб досягти цілісності у сприйнятті тексту та японської літератури як надзвичайно цікавого явища світового літературного процесу.

Висновки. У процесі організації вивчення творів японської літератури вчитель зарубіжної літератури має проявити готовність актуалізувати різні види власного інтелекту, оскільки робота з незвичними текстами вимагає оригінальних методичних підходів. Непрості для сприймання твори японського фольклору і літератури потребують повернення і перчитування, і тому реалізація принципу репрезентації має бути активною і системною.

Репрезентація потребує від вчителя креативних аналітичних рішень і пошуку різнопланових нових форм комунікації учнів із текстом, що це є запорукою ефективності навчальної співпраці та виконання завдань літературної освіти. Тільки за цих умов вивчення зарубіжної літератури набудатиме системного характеру і дозволить учням сформувати власне об'єктивне уявлення про характер представництва кожної національної літератури в світовому літературному процесі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Зарубіжна література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (2017). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#n8>
4. Сегеда Ж. Науково-методичні підходи до навчання японської літератури у гімназії. *Дидактика: теорія і практика: зб. наук. праць*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2017. С. 168-172. URL: http://lib.iitta.gov.ua/712895/1/Segeda_17.pdf
5. Чередник Т.П. Методические рекомендации к изучению приведенной японской литературы в школе. *Красою Японії народжені...*(Матеріали до вивчення зарубіжної літератури в школі). Чернігів. 1995. 33 с. (у співавторстві з Т.В.Михед).